

LOFTALEDEN

En natur- och kulturhistorisk vandringsled

Lofta hembygdsförening

LOFTA SOCKEN I TJUST

Tjustbygden med sina djupa Östersjövikar, stora skärgård och tjusor där man så småningom lärde sig odla hade alla förutsättningar för en tidig bosättning. Runt kyrkan i Lofta, på ungefär en kilometers avstånd, ligger byarna som i en ring; Råberga, Trostad, Vivel sjö, Tingstad och Grånsten. Namn som visar på det äldre samhällets uppbyggnad (ca 500–1000 e.Kr.) ligger ofta på detta sätt samlade inom ett mindre område. Kyrkan i Lofta ligger på en plats där det funnits en järnåldersgård med namnet Husa(r) som antyder en storgård med hall. Gården Vivel sjös namn, som i äldre tider var Vivils–Husa(r) innehåller en vivil, en kultledare och gårdsnamnet Harg antyder en kultplats.

Loftabygden är rik på förhistoriska lämningar och kunskaperna om dem har ökat under senare år genom flera nya forskningsprojekt. I boken Västerviks Historia, Förhistoria och arkeologi del 1 kan du läsa mer om traktens fornlämningar. Du kommer att vandra genom en bygd rik på fornlämningar från brons- och järnåldern. Tänk på att då, under äldre bronsålder för ca 3 500 år sedan, stod vattnet ca 10–15 m över dagens nivå. Det betyder att landskapet såg annorlunda ut och att fornlämningar som idag ligger långt uppe på land då kanske var just i närheten av stranden eller i anslutning till en havsvik.

LANDSKAPETS HISTORIA

De tydliga sprickdalar som sträcker sig i västnordvästlig till ostsydostlig riktning och som sätter sin prägel på landskapet,

kan härledas till rörelser i berggrunden för mer än en miljard år sedan. Men landskapet har varit utsatt för jordbävningar även senare i jordens historia. Sprickdalslandskapet kännetecknas av höjdryggar med tunt eller inget jordtäckte i kontrast till långsmala ler- eller vattenfyllda dalgångar. Vegetationen på höjdryggarnas relativt magra marker har tall som det dominerande trädslaget. Inslag av lövskog, till exempel ekskogar, påträffas längs hela kusten. I havsbandet övergår landskapet i skärgård med fjärdar, öar och skär. Skärgårdens större öar och holmar är mestadels beväxna med mager hällmarkstallskog. I nordväst, i en linje via Olofsrum–Dropstad–Hägg–Hässelstad, är berggrunden av homogen granit, 1650–1850 miljoner år gammal. Graniterna varierar från finkorniga till grovkorniga. Ibland kan man se att enstaka mineral, oftast kalifältspat, bildat stora kristaller. Granitens färg skiftar från grått till rött beroende på bergartens mineralsammansättning.

Sydost nämnda linje, i de delar av Lofta socken där Loftaleden går fram, utgörs berggrunden av den typiska Västervikskvartsiten som här och var har påverkats av inträngande granit smältor. Västervikskvartsiten är den äldsta berggrunden i Tjust. I ett ca 2 kilometer brett område sydväst Syrsanviken, från Tindered till Bjursund, består berggrunden av Ögongranit med inslag av fältspat. Den yngsta bergarten utgörs av diorit, en basisk djupbergart som finns i väl avgränsade områden i både granit- och kvartsitberggrunden. Den förekommer till exempel i Råberga.

Hällbilder vid Lofta kyrka. Foto: Sven-Gunnar Broström.

1. LOFTA KYRKA

Lofta socken och kyrka har ursprung från tidig medeltid. Redan på 1240-talet stod socknens första kyrka i gråsten och tegel här. Den gamla kyrkan var dekorerad med flera medeltida kyrkomålningar och försedd med korsar. När den nutida kyrkan byggdes 1837 revs den gamla. Arkitekt för nybygget var Per Axel Nyström och byggmästare Wilhelm Rosén. Den nya kyrkan gavs en storlek och ett utförande som svarade mot den då stora socknens behov. Det är stiftets största och landets tredje största landsortskyrka. Den renoverades 1950–51.

I den nya kyrkan finns bland annat en medeltida dopfont, ett krucifix, en kalk och en predikstol från 1600-talet. Den gamla kyrkans altarskåp, som tillverkats i Antwerpen vid 1500-talets början, kan man beskåda på Historiska museet i Stockholm.

I vapenhuset finns en ljuskrona i mässing med 36 pipor tillverkad i Gussum år 1898. Den äldsta ljuskronan från 1654 hänger i högra sidogången och kyrkans äldsta och förnämsta textil är en konstnärligt broderad mässhake från 1400-talet. Från och med 2014 gäller en ny kyrklig organisation där Lofta församling, som en del av Norra

Lofta hembygdsgård, Råberga. Foto: Hans Ålund.

Tjust Pastorat, styrs av ett gemensamt kyrkoråd.

2. HÄLLRISTNING

Denna hällristning är från bronsåldern (1700–500 f.Kr.). Här finns sex skepp, en häst, tre cirklar och spiraler samt 14 skålgropar.

Hällristningar, hällmålningar och skålgropar kallas ofta av arkeologerna för hällbilder. Dessa bilder, till exempel skepp eller människor, var inte målet utan mediet. De gjordes i ett speciellt syfte, men tolkningen av hällbilderna har alltid varit föremål för diskussion. Tag en hällbild och visa den för fem personer och du får minst ett halvt dusin svar, säger arkeologiprofessorn Joakim Goldhahn. Hällbilderna gjordes

förmodligen av en särskild anledning och deras placering i landskapet blir avgörande för hur vi bör tolka och förstå dem. De kan ha tillkommit i ritualer inför barnafödande eller vid namngivningsceremonier. Ibland kan det ha handlat om övergångsritualer när pojkar och flickor initierades till män och kvinnor eller till krigare, sjöfarare eller smeder. Det kunde också handla om magi eller vara återkommande ritualer vid sommarsolståndet eller midvintersolståndet, för att nämna några tolkningsarter. Bilderna knackades in för 3 800–2 500 år sedan och tanken att någon som 500 år sedan och tanken att någon som du och jag en gång satt hukad med en knacksten och gjorde dessa bilder får fantasin att skena i väg.

3. HEMBYGDSGÅRD

Under sommaren är denna tidiga 1800-tals gård tidvis öppen för visning. Lofta hembygdsgård arrangerar valborgsfirande, hemvändardag, midsommarfirande, hantverksdag och musikcaféer. Miljön är gårdens ursprungliga enligt den gamla götiska gårdstypen med mangårdsbyggnad (enkammarstuga i två plan), undantagsstuga och bodar. Ladugården som hörde till ligger strax ovanför och är i bruk än i dag. I sen tid har tillskott skett av fattigtugan Svingen, loge, smedja, vagnslider, källare och ett vattenkvarnhjul från Loftaan.

Råberga by omfattar flera gårdar och boningshus. Under 1600-talet bodde Mattis Jönsson och hustrun Brita här. De fick tillsammans åtta barn födda under åren 1683–1700. Råberga var sedan frälsehemman under Åkerholm åren 1765–1810. Brukare var fyra ”åbor” varav en var rättare. Trots att ”åborna” inte var ägare blev de ändå kvar på gården i flera generationer. Villkoren förändrades när Chatarina Sophia Lybecker på Åkerholm lät sälja hemmanet år 1810. Fyra gårdar om vardera ¼ mantal växte då fram. I april 1968 donerades gården till Lofta Hembygdsgård ”i syfte att befrämja tillvaratagandet och vården av Loftabygdens kulturminnen.”

4. RÅBERGASKEPPEN

För att skydda hällristningen från miljöpåverkan är den idag delvis övertäckt. Skeppen är från bronsåldern (1700–500 f.Kr.) och finns på den sluttande hällen mot väster. Det är åtta skepp med så kallade bemanningsstreck. Ovanför

finns ca 25 skålgropar. Det går boskap i hagen, ibland tjurar, så gå inte in där.

Skeppen har förmodligen ingått i den mytologiska föreställningsvärlden. Under nästan 1 000 år användes detta motiv på fast berg, på lösa block och på bronsföremål. Skeppsformen förekommer också som gravform.

Leden fortsätter längs sluttningen på andra sidan vägen och passerar efter en stund ett röse från bronsåldern som i mitten har en grop som kan tyda på att det har plundrats. Alldeles intill finns två stensättningar som kan vara från brons- eller järnåldern.

5. TORPGRUND PÄRLBO

Här vid vägkorset låg torpet Pärbo som revs och blev ved under andra världskrigets energibrist. Vid torpen finns ofta kvarvarande trädgårdsväxter och buskar. Av själva huset syns ofta bara en sten grund och kanske resterna av en skorsten. I närheten kan man ibland också se en källa eller en raserad jordkällare.

6. RÖSE OCH UTKIKSPLATS

Ett gravmonument från bronsåldern (1700–500 f.Kr.). Den döde begravdes obränd (skelettbegravning) under äldre bronsålder, för att under yngre bronsålder brännas (kremering). Lagg märke till hur man använt berget för att få ett högre röse. Det skulle synas! Även idag har man milsvid utsikt härifrån, högsta berget är 78 m ö.h. Med kikare ser man flera rösen i höjdlägen runt om. Förutom Lofta kyrka och kyrkbyn ser man också gårdarna Råberga, Gökstad, Hasselby, Södersjö, Vindekulla, Ekeby,

Stångerör. Foto: Hans Ålund.

Utrike och Grånsten. I söder syns radio- och telemasterna vid Kärringryggen i Gladhammar socken och i nordväst kan man i klart väder se tornet på Dalhems kyrka 18 kilometer bort.

Bronsålderns människor hade på många sätt en avancerad föreställningsvärld och stenteknologi. Många rösen är uppbyggda av block som kan ha lossats genom att man eldade på berget så att det sprack. Ibland kunde naturliga sprickor i den hårda kvartsiten nyttjas. Många forskare menar att människorna under denna tid ansåg att det fanns ett samband mellan denna värld och andra världar under och över jorden, liksom mellan de levande och deras döda förfäder. Deras minne och närvaro var viktig för att de efterlevande skulle känna trygghet. Seden att bränna den döde infördes omkring 1100 f.Kr. och kom att bli den vanligaste formen för begravn-

ning långt in i järnåldern.

7. STENTORG KLAPPERSTENSFÄLT

Ett geologiskt fenomen från Ancylustid ca 7000–5000 f.Kr., då Östersjön var ett sötvattenshav. Platsen var en gång en strand vid detta hav. Småsten och sand spolades bort av vågorna och de större stenarna nöttes med tiden ned och blev runda. Genom landhöjningen ändrades vattennivån och kvar blev stenarna i klapperstensfältet som vittnar om var strandlinjen en gång varit. Hur havet har svallat hållarna strax ovanför kan man se på det som kan vara rester av jättegrutor.

På berg och stenar finns en mängd arter av lavar och mossor. Lavar växer långsamt och behöver både sol och regn. Titta gärna, men lägg tillbaka stenarna som de låg. Denna förekomst av klapper har varit mycket större. Under

Vy mot Utrikeviken från Kvartsberget. Foto: Hans Ålund.

1800-talet och 1900-talets första hälft tog man av denna sten för att bygga vägar. 1950 blev dessa geologiska lämningar skyddade genom lagstiftning.

8. RÖSE STÅNGERÖR

Ett stort gravröse från bronsåldern (1700–500 f.Kr.) som är 20 m i diameter vid basen. Att uppföra stora krönrösen var vid den här tiden något nytt. Östsidan har en sockel av kallmur. Det är ganska vanligt med gropar i mitten, som här. Man vet inte om det är gjort med avsikt genom plundring eller om den döde gravsatts i en tråkista som sedan förmultnat och kollapsat. Stenarna nedanför har troligen rasat ner från det uppbyggda röset.

Härifrån har man också en vid utsikt över gårdarna Brånestad, Dvärgstad, Måsebo, Eknäs och Starrkärr. Mitt emot ligger Marstrandsberget med en

fornborg. Hit hittar du via en egen stig. Mellan Dvärgstad och Måsebo i söder kan man se ett stort antal rösen i höjdläge på åsryggen.

9. KVARTSBERGET

Detta är det optimala rast- och kaffestället! Stanna och njut av den svala vinden som nästan alltid blåser från något håll. Här, 70 m över havet, kan du blicka ut över skärgården. Vattnet du ser är Utrikeviken, en inre del av Gudingeviken. Berget är av kvarts med enstaka helt vita partier. Rakt i söder ser man Hovrickeberget med Pukens grotta som utgör en del av det vi kallar det osynliga kulturarvet. Pukens grotta är en plats som återspeglar gamla traditioner och sägner där själva platsen var det viktiga. Idag är berättelsen om jätten Puke mest rolig kuriosita.

Vidare ser du gårdarna Utrike, Vinö

och Ekhult och fritidshusområdet Lerboholm. I horisonten i sydost syns delar av centralorten Västervik med Sankt Petri kyrka och stadens vattentorn.

10. RASBRANT

Detta är en trång passage med ett unikt mikroklimat där söderläget ger en speciell miljö. Växter och djur får här sköta sig själva utan mänsklig inblandning. Det är meningen att trädstammarna skall ligga och multna och ge livsrum åt tusentals små individer.

11. SUMPSKOG

Detta är ett annat exempel på nyckelbiotop. I den blöta skogen skapas ett unikt livsrum. De höga socklarna vid trädens stambaser är speciella för denna biotop – en våtmark. Efter ett tag passerar man en skogsplantering av tall och här växer det enbuskar i kanten av området som förr var betesmark.

12. STENSÄTTNING

Denna grav mäter hela 22 m i diameter och är uppförd under sen bronsålder (1100–500 f.Kr.) eller äldre järnålder (500 f.Kr.–400 e.Kr.). I graven finns minst en person gravlagd. Gravskicket utvecklades så att eldbegängelse (kremation) blev närmast allenarådande från och med yngre bronsålder, men sättet att begrava de döda på varierade. En stensättning som denna kan ses som en övergång från krönlägenas mäktiga rösen till flackare gravformer i tätare gravfält.

I mitten står en gammal tall. Den skålvända formen på barken talar om

att trädet är mer än 350 år gammalt.

13. SKÅLGROPSSTEN

Skålgropar på hållar eller stenblock är de vanligaste hållbilderna från Tjustbygdens bronsålder. Skålgroparna förekommer ofta som ensamma motiv, men återfinns som regel nästan alltid på hållar med andra inknackade figurer. Det stora antalet skålgropar, närmare 20 000 registrerade bara i Småland varav 9 000 i Tjust, visar att de måste haft stor betydelse. Mängden kända skålgropar ökar hela tiden vartefter inventeringar görs. Vad har då människorna velat uppnå med att göra skålgropar? De kallas ibland också för Älvkvarnar och kopplas då samman med folkliga föreställningar om älvorna som kunde hemsöka människor i sömnen och beröva dem kraften genom att suga på fingrarna när de sov. Skålgroparna användes också aktivt inom den folkliga läkekonsten. Den vanligaste vetenskapliga tolkningen av skålgroparna är att de använts i religiösa och rituella syften i sin samtid, men på vilket sätt och i vilket syfte är man inte ense om. Ibland förknippas de med fertilitet och fruktbarhetskult, ibland med riter för att framkalla sol och regn. En annan tolkning är att de använts som offerskålar för att blidka döda anfäder. De flesta skålgropar ligger i det öppna kulturlandskapet högst upp på låga berghällar, stenar eller stenblock och i regel lågt i terrängen. Skålgropar hittas sällan på bergskrön eller höjder.

Detta block upptäcktes vid planeringen av Skogsvårdsstyrelsens arbete 1996 med att restaurera området till

Utrikestenen (18). Foto: Sven-Gunnar Broström.

hagmark. Målsättningen med restaureringen var att återskapa kontakten med vattenspegeln vid Prästgårdsviken med lövträdsskog och betande nötdjur. Idag, 20 år senare, kan vi se om man lyckades med sin målsättning.

14. STRANDÄNGAR

En hävdad biotop betad av gårdens djur. Gården är Stengårdsnäs som har varit socknens prästgård i många år fram till 1960-talet. På 1980-talet friköptes den från kyrkan. Den gula mangårdsbyggnaden, ett hus med frontespis av traditionellt slag, är klätt med liggande panel, har sadeltak och en omfångsrik entré med veranda och balkong under ett utskjutande tak. Den byggdes i början av 1800-talet efter en brand i tidi-

gare hus. Här finns också en tiondebod och en backstuga från 1700-talet. I dag har gården jordbruk och en nyuppfordrad ladugård. Nötboskap betar hävdade ängar.

15. FRUÄNGENS ÄNGSMARKER

Här kommer du som vandrare in i tre olika typer av ängsmark. Först våtäng, sedan friskäng och högst upp en torräng - alla med sina olika växter och träd, som lind, hassel, ek, al och björk. Tack vare att ängarna betas och inte gödslas kan en långvarig hävd behållas av denna högt värderade mark. I strandängen förekommer gulkämpar, strandkrypa, salttåg med flera. På torrare mark växer svinrot, blodnäva, jungfrulin, solvända, vårbrodd med flera. Vid linden, där le-

1. LOFTA KYRKA
2. HÄLLRISTNING
3. HEMBYGDSGÅRDEN RÅBERGA
4. HÄLLRISTNINGEN RÅBERGASKEPPEN
5. TORPGRUND PÄRLBO
6. RÖSE UTKIKSPLATS – INLANDSVY
7. STENTORG KLAPPERSTENSFÄLT
8. RÖSE STÅNGERÖR
9. KVARTSBERGET - SKÄRGÅRDSVY
10. RASBRANT
11. SUMPSKOG
12. STENSÄTTNING
13. SKÅLGROPSSTEN
14. STRANDÄNGAR
15. ÄNGSMARKER FRUÄNGEN
16. UTRIKE GÅRD
17. RÖSE
18. UTRIKESTENEN
19. HÄLLRISTNINGAR OCH RÖSE VID VITTINGEHÄLLARNA
20. HÄLLRISTNING
21. TORPGRUND SVINGEN
22. FÅNGSTGROP GRÅNSTEN
23. FORNBORGEN HAMMARN
24. OTTINGE
25. KYRKKULLEN VID OTTINGE
26. DOMARRINGAR VID TINGSTAD
27. GRAVFÄLT
28. GRAVFÄLT

den går ner mot vattnet, ligger kluvna ekstockar att sitta på. Ta gärna en paus och njut av landskapet.

16. UTRIKE GÅRD

En gård med rötter långt tillbaka i tiden. En Måns (Nilsson) Länk fanns här redan 1473–1501. Huvudbyggnadens fasad åt trädgården visar en tvåvånings träbyggnad med frontespis om tre fönsteraxlar, brutet tak med hela gavlar. Uppförd 1797 har denna byggnad en karakteristisk planlösning med tre rum vid gavelpartiet. På gårdens marker finns en stor samling fornlämningar från bronsåldern, som hällristningar, rösen, skeppssättningar och

stensättningar. Gården har i dag entreprenadverksamhet inom skogsbruk.

17. RÖSE

En grav, ett något rörigt röse med rester av en kraftig kantkedja, från den senare delen av bronsåldern (1100–500 f.Kr.).

18. UTRIKESTENEN

Utrikestenen är ett friliggande stenblock med flera olika hållbilder. Den har en unik ärningscena där man ser en människofigur som tömkör en häst som drar ett årder. Vidare finns fyra skeppsfigurer, varav tre har totaluthugget skrov vilket är relativt ovanligt. Här finns också fyra ringmotiv i form av cirklar och spiraler, en solskiva samt två djurfigurer. Ovanpå blocket finns 15 skålgropar.

Utrikestenen dateras till äldre bronsålder utifrån stilen på skeppen (1500–1100 f.Kr.) och tillhör den grupp

hållbilder i Tjust där de tre viktigaste motiven från bronsåldern – solen, skeppet och hästen – finns. Blocket består av amfibolit och kan ha förts hit av inlandsisen.

19. VITTINGEHÄLLARNA

Röse

Det nu flacka röset innehåller en hållkista (gravkista) av flata stenar. Ursprungligen har den haft lockstenar och hållarnas yttersidor var packade med stenar för att bilda ett röse. Rösena byggdes ofta med en kantkedja av stora stenar. Från början var rösena mer tydligt avgränsade än vad de är idag. De flesta rösen från bronsåldern har haft en grav i mitten, ofta en hållkista. Många gånger påträffas sekundära senare begravingar i rösenas utkanter.

Det var framför allt de döda från samhällets övre skikt, främst vuxna män, som begravdes i rösena. Det är ovanligt med barngravar. I männens gravar finner man framför allt smycken och personlig utrustning av brons som rakkni- var, svärd och yxor. I kvinnornas gravar finns oftast bronssmycken som dräktnålar och spännen.

Under yngre bronsålder började man bränna de döda på bål för att sedan begrava de brända benen. Variationen var stor. En del fick enkla flatmarksgravar med eller utan stenpackning, andra lades i sinnrikt konstruerade stensättningar i komplicerade mönster. Loftaleden passerar några små runda stensättningar med brandbegravingar. Dessa är svårare att upptäcka, men har en ringformad stensättning i ett lager

och med nästan lika stora stenar inuti ringen. Idag finns mer än 4 150 enskilda gravar registrerade i Tjust och många ligger på de omkring 300 gravfält som hittills dokumenterats. Men antalet gravar är långt större, då alla utan synlig markering inte finns med i dessa siffror. Antalet gravrösen i Tjust är 855 varav 110 ligger i Lofta.

Hällristningar

På den nästan plana bergytan finns sex skeppsfigurer, en människofigur och några linjer inom en yta av 2x8 m. Skeppen är i några fall ganska fragmentariska. Målade stenar utmärker dem, men betande kor kan ibland flytta markeringarna. Här finns ett exempel på ett vanligt läge för ristningar, i en svag rännil från en överliggande berghäll kan ristaren ha använt vattnet vid ristandet. Strax intill finns ett exempel på ett skepp som torde vara ristat i mycket sen tid. Skeppsformen stämmer inte och inte heller läget, tvärs inlandsisens räfflor. Tydligast är dock den ljusa kontrasten av den huggna figuren mot det mörkare kvartsberget, även om den idag är nästan helt täckt av lavar.

På den stora hällen ner mot gårdet finns en hällristningsyta, 2x3 m, samt ett skepp några meter nedanför. Den samlade gruppen består av två djurfigurer, fyra hela skepp och ett ofullständigt, 64 skålgropar samt två människofigurer, en är bågskytt, en andra står tillsammans med ett djur.

Här kan man sitta en stund och njuta av landskapet. Gården du ser i norr heter Vittinge.

20. HÄLLRISTNING

Denna ristning utgörs av ett 1,9 m långt skepp med 23 bemanningsstreck. Längden är häpnadsväckande!

Det brukar ligga målade stenar vid skeppets båda ändar. I dag ser vi bara ett yttre tecken för något som då sannolikt hade en helt annan innebörd. Skeppets form är det traditionella med en linje för reling och en för köl, likt en utriggad kanot.

21. TORPGRUND SVINGEN

Här låg socknens fattigstuga Svingen som nu står på hembygdsgården i Råberga. Åtta personer har bott i det enda rummet som fanns i stugan. Ställ dig på husgrunden och försök föreställa dig hur det skulle vara att bo så många på denna yta. Första gången namnet Svingen nämns i husförhörslängderna är 1881, men det finns anledning att tro att stugan fanns tidigare. Många som bodde i Svingen är kända till namnet. Den som sist hade sin bostad här var änkan Anna Charlotta Andersson som bodde här mellan 1940–1950. I samband med att den intilliggande gården Hagalund såldes till nya ägare 1979 skänktes Svingen till Lofta hembygdsförening och flyttades till hembygdsgården.

22. FÅNGSTGROP GRÅNSTEN

Varggropen är 4 m i diameter men har varit djupare än dagens 1 m. Den är stensatt och har en vall runt kanten för att göra djupet större. På mitten av 1800-talet använde man fångstgropar för att fånga och döda varg. Vargen var

ännu på mitten av 1800-talet en fruktad och hatad plåga för såväl större som mindre jordbruk. År 1835 dödades 39 vargar i Kalmar län, år 1849 – 25 vargar och år 1855 – 21 vargar. Länet har idag besök av ensamma vargar som är ute på vandring, men senast vargar fälldes i länet var 1857.

Byn Grånsten är en så kallad klungby. Gården har i dag jordbruk med köttproduktion.

23. FORNBORG HAMMARN

Fornborgen utgör ca 80x50 m av berget och avgränsas med en stenvall som är 2–4 m bred och 0,5–1 m hög. I sydost finns en kallmur i flera skift. Man vet mycket lite om Tjustbygdens fornborgar som verkar ha byggts under olika tider med olika funktioner, från yngre bronsålder till järnålder. Hammarn kan, tillsammans med den närmaste norr om gården Hasselby, har varit en befäst försvarsborg under järnåldern. Då kan stenmuren ha burit en pallisad av resta stockar. Vattenytan var ca 8 m högre under äldre järnålder och de båda borgarna låg då på var sin sida om den vik som sköt in mot Hässelstad och Björnsholm.

Åsikterna om fornborgarnas funktion går isär. Några hävdar att de varit en tillfällig tillflykt för de kringboende, andra menar att de varit försvarsanläggningar medan andra sett dem som bevakningsposter. En annan teori är att de utgjort fångstanläggningar för klövvilt. Nyare forskningsrön ställer sig frågan om fornborgarna ska tolkas som militära anläggningar eller ej. Bor-

garnas topografiska placeringar skiljer sig starkt åt mellan olika platser. Därför är det tveksamt om alla dessa ska sammanföras under det gemensamma begreppet fornborg. En alternativ benämning som lanserats av arkeologen Michael Olausson är det mer neutrala begreppet vallanläggning. I Tjust ligger dessa vallanläggningar oftast vid äldre vattenleder och har en brant sida mot vattnet. Dessutom ligger många inom siktavstånd även om dagens skog skymmer en del.

Loftaleden har nu kommit fram till ännu en rastplats som kan ge vandraren välbehövlig vila.

24. OTTINGE

Ottinge säteri är från tidig medeltid och en av Tjusts äldsta gårdar. Ett säteri var huvudgården i ett frälsegods och befriad från skatt. I gengäld skulle gården bidra till krigsmakten. Jan Håkansson Lillje är den äldsta historiskt kända ägaren. År 1275 inrättar Bengt Magnusson (Folkkungaättens lagmansgren) ett kanikerämbete vid Linköpings domkyrka till dominikanhelgonet Peter Martyrens ära och skänker gården som underhåll. Under en del av 1400-talets första hälft innehas Ottinge av kanikern Peter Håkansson. Från mitten av 1800-talet kom Ottinge att ingå i den Adelsvärd-ska intressesfären. 1846 byggde C. J. Adelsvärds trotjänare, överinspektören S. Cullberg, en ny stor huvudbyggnad i Tjustempirens anda. Det är en vacker byggnad med en enkel och samlad form. Arkitekt är Jonas Jonsson. Det är ett vitputsat tvåvåningshus på enkel rek-

Ottinge säteri. Foto: Hans Ålund.

tangulär grundplan, omfattar sju axlar och är täckt med ett lågt valmtak. Övervåningen har större fönster för att framhäva känslan av statusvåning. Porten flankeras av tunna pilastrar som bär en enkel kornisch. Huset har en suterrängvåning åt den intilliggande Loftaån.

25. KYRKKULLEN VID OTTINGE

Här finns ett gravfält från sen järnålder (600–1050 e.Kr.). Här finns skeppsättning, stensättningar, treuddar och högar, alla med brandbegravningar. Namnet Kyrkkullen har sannolikt ett tidigt ursprung. Kyrkan kan ha fått mar-ken i gåva av någon av gårdens tidiga

ägare. Överinspektören Cellberg tänkte sig däremot en forntida kyrka på en stengrund i området.

26. DOMARRINGAR VID TINGSTAD

Detta är ett gravfält från äldre järnålder (500 f.Kr.–400 e.Kr.) med brandbegravningar. Den övre, mindre, domarringen består av 16 klumpstenar och den nedre större av 18 stenar. Vid sidan finns likformiga stenar som kan ha varit flyttade domarringar. Antalet stenar i dessa stenkretsar är annars ofta udda till antalet, sju eller nio är det vanligaste.

Namnet kan härledas till en medeltida uppfattning att domarringar var en

Domarring vid Tingstad. I fonden Lofta kyrka. Foto: Hans Ålund.

sorts tingsplatser, där utvalda dommare satt på stenarna när tinget pågick. I och med det udda antalet stenar kunde en dom aldrig bli oavgjord. Från järnåldern finns dock inga tecken som tyder på en sådan funktion. Domarringarna var en gravform som utvecklades under äldre järnålder. Man lade då den dödes brända ben vid en av de stora klumpstenarna. I senare tid har erosion och betestryck fått markskiktet att helt för-

svinna här i Tingstad.

27. GRAVFÄLT

Vid väg 213 ligger ett gravfält med två domarringar och tretton stensättningar. Klumpstenarna i domarringarna är lätta att se men de runda stensättningarna kan vara svårare att upptäcka.

28. GRAVFÄLT

På åskränet ligger ett gravfält som består

av 30 runda stensättningar. I den nordvästra delen ligger Tjusts största skeppsformade stensättning från bronsåldern, hela 45 m lång och 7 m bred. De vanligtvis förekommande stävstenarna saknas och den ena änden är skadad av en yttäckt.

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister upptar 66 skeppsformade stensättningar i Tjust. Några av dem är troligen från järnåldern.

Skeppet hade en central roll under bronsåldern, inte minst inom den religiösa sfären. Därför är det inte så förvånande att skeppsformen också förekommer som gravform. De skeppsformade gravarna har en särskild symbolisk innebörd. De förekommer främst i de centrala områdena av Tjust och är gravar för personer med en särskild ställning. Skeppen har också ett samband med bronsålderns sjöfart och handel.

Leden utvecklas varje år. Lämna gärna synpunkter i dagboken i informationslådan vid Lofta kyrka. Besök gärna Lofta hembygdsgård i Råberga som berättar mer om livet i dessa trakter.

Observera att det inte är tillåtet att måla i eller påverka ristningar och forn lämningar.

Texten är sammanställd av Hans Ålund, ordförande i Lofta hembygdsgård.

*Tack för besöket och visad hänsyn!
Lofta hembygdsgård
www.hembygd.se/lofta*

Lofta hembygdsgård, Råberga. Foto: Hans Ålund.

Västerviks kommun är ett av landets mest framträdande bronsåldersområden och ett av de största hällristningsområdena i norra Europa.

Det forna bronsålderslandskapet manifesteras genom gravmonumenten som ligger som pärlband på höjder och åsar. Bosättningarna låg ofta nära vattendrag och sjöar eller vid den dåtida strandlinjen som då, 1700–500 f.Kr., låg ca 10–18 m högre än idag. Endast några få av bronsålderns boplatser är än så länge kända och undersökta.

Karakteristiskt för den forna kustmiljön är hällristningarna. Skålgropar och hällbilder i form av skepp, människofigurer, solsymboler, djur och fotsulor talar direkt till oss genom årtusendena. Nära hällristningarna finns omfattande bronsåldersmiljöer med gravar, boplatser och hamnlägen, forna åkrar, röjningsrösen, skärvstenshögar och fornborgar.

Släpljusbelysning av skålgropar i Casimirsborg.

BRONSÅLDERSKUST

Västerviks kommun arbetar med besöksutveckling under temat Bronsålderskust för att sprida kunskap om detta fantastiska kulturarv och tillgängliggöra fornlämningsområden och informationen om dem. Bronsålderskust fokuserar i dagsläget på området kring Västervik, Gamleby och Lofta. Beroende på de olika platsernas förutsättningar varierar samarbetsparterna.

Västerviks kommun äger och driver Bronsålderskust. Länsstyrelsen i Kalmar län och Västerviks Museum är samarbetsparter på alla platser i kommunen.

**Välkomna att besöka
Bronsålderskust i
Västerviks kommun!**

BRONSÅLDERSKUST

**VÄSTERVIKS
KOMMUN**

*Hällristning vid Vittingehällarna.
Foto: Hans Ålund.*

Producerad av Lofta hembygdsförening och Västerviks Museum
Utgiven av Bronsålderskust, 2021